

DAGBOEKFRAGMENTEN VAN ANNE BIEGEL, febr/mrt. 1945 en 2 mei t/m 6 mei '45

De naam Biegel klinkt de Bussummer vertrouwd in de oren: De 'Kom van Biegel', ontstaan door het weggraven van grond omdat Biegel zijn huis, villa Solitude, op een heuvel wenste, is genoemd naar Joseph Hermann Biegel (1837-1922). Omstreeks 1874 liet hij aan de Brinklaan zijn "zomer- en winterverblijf" villa Nassau bouwen, zo geheten naar zijn geboortegrond Nassau (vandaar ook de Nassaulaan en het Nassaupark te Bussum). Biegel was met P.J. Loman de grote man van de Bouwmaatschappij Nieuw Bussum, opgericht in 1876 [zie Fabius Geschiedenis van Bussum pg 80/81].

J.H. Biegel zette zich reeds tot het schrijven : in 1905 schreef hij t.g.v. het bezoek van de Koningin-Moeder Margharita van Italië aan Soestdijk een boekje over het Gooi, 'Goilanda pittoresca', Het schilderachtige Gooi.

Over de tweede generatie Biegel spreekt Frederik van Eeden een paar maal in zijn Dagboek, waar hij over het 'dubbelgezin' Biegel-Povel (Anna Biegel trouwde in 1905 Hyacinth Povel, haar broer Herman in 1907 diens zuster Madeleine Povel) aantekent :

- 4-12-22 "een gelukkig gezin. Acht kinderen, allen gezond en mooi. Innige liefde onder elkaar en vrede", en
14-3-23 "Ik was bij Mevrouw Biegel-Povel, in het gelukkige roomse gezin. Een echt lieve vrouw. Ze klaagde over de scheidsmuur tussen rooms en niet-rooms. En toch voelde ze de noodzaak, met het oog op de gevaren van gemengde huwelijken.

Anne Biegel

In 1905 werd als tweede kind Anne geboren uit het huwelijk van Herman Biegel en Madeleine Povel. Als jonste van negen kinderen kwam Paul, de bekende kinderboekenschrijver, in 1920. Sedert 1959 woont Anne in het tuinhuis van villa 'Op den akker' van Jan Veth [= Olavshuis, zie pg. 23 vlgg.]

Van beroep journaliste werkte ze 32 jaar als redactielid bij het toendertijd dagblad (nu weekblad) De Tijd. Voordien schreef zij reisverhalen uit Noorwegen en korte verhalen voor het Algemeen Handelsblad. Haar Noorse schetsen werden in 1938 gebundeld tot het boek 'Ja, wij houden van dit land', een titel ontleend aan de aanhef van het Noorse volkslied.

Interviews die zij samen met Handelsblad-redactrice Anna Holdert in 1947 schreef toen Mevrouw Anna Hudig Amerika bezocht [deze kreeg als eerste Nederlandse vrouw na de bevrijding toestemming om met het, toen nog, troepenschip de Nieuw Amsterdam over te steken naar Amerika] verschenen onder de titel 'Drie Anna's vertellen over Amerika'.

In hetzelfde jaar verscheen ook het kinderboek 'Boenie en zijn baasje' met autobiografische inslag: het gaat over broer Paul en zijn hond.

Door haar Noorwegen-reizen en betrokkenheid bij het Olavshuis verschenen regelmatig bijdragen van haar in UIT HET LAND VAN ST. OLAV, van 1924-1973 verschijnend.

Meer recentelijk verscheen 'Mijn vriendin eet viooltjes', waarin zij ons wil laten experimenteren met "eten uit de natuur". Het boekje, uitgekomen bij Gottmer Haarlem in 1980, is opgedragen aan "de Schepper van alle veldkruid".

Op het terras van villa 'Solitude', Pinksteren 1901

Van links naar rechts: (staande) Vrienden uit Brussel, Jozef en Marie Heureux; (zittend) Karel Biegel, oudste zoon van J.H.Biegel, dochtertje Jeanne Heureux, Anna Biegel, Heleen Biegel, Herman Biegel, J.H. Biegel en Madeleine Povel

Dorlogsdagboek

Toen de oorlog uitbrak begon Anne voor haar zuster Cilia Amidon-Biegel in Amerika een Dagboek. Uit angst voor de Bezetter verscheurde ze het een paar uur na de Capitulatie.

Toen de Bevrijding begin september 1944 zeer nabij leek, nam ze opnieuw een bloknootje en meende daarop de bevrijding, die misschien nog enkele dagen op zich zou laten wachten, op te tekenen. Het relaas groeide uit tot vijf blocs, vrij onleesbaar geschreven bij een walmend olielampje.

Na de oorlog tikte ze de bloknootjes uit en stuurde het 'HONGERDAGBOEK' in 5

afleveringen naar Amerika :

- 1) getiteld 'Onze Bevrijding', blocnote aan twee kanten beschreven, 3 september t/m 3 november 1944.
- 2) 4 november '44 t/m 31 januari '45.
Kaft tweede blocnote gesierd "met een groote oranje leeuw, die fier stapt op de letters van: DISPEREERT NIET."
- 3) 31 januari '45 t/m 15 april.
Op de kaft wederom "EEN KLEINE ZWARTE NEDERLANDSCHE LEEUW, DIE ADEMT :

D i s p e r e e r t n i e t " .

Einde derde blocnote: " 's Avonds wordt er beweerd, dat de Canadeezen Amersfoort naderen. Hoe kunnen we slapen?"

- 4) 16 april t/m 7 mei. Beschilderd met rood-wit-blauw kaft, getiteld :
"De laatste loodjes van Onze Bevrijding".
- 5) 8 mei t/m 20 mei. Blocnote draagt portret van H.M. de Koningin, "door de Engelschen uitgeworpen op 26 juli 1943, gevonden bij Heiloo".

In 1955 stuurde Anne Biegel haar 'HONGERDAGBOEK', zoals zij op de omslag van het uitgetypte manuscript geschreven heeft, naar het Rijksinstituut voor oorlogsdokumentatie. Dr L. de Jong, Chef van het Rijksinstituut schrijft haar 15 juli '55 :

"De medewerkster die onze dagboekencollectie beheert, zei mij dat zij Uw dagboek met veel belangstelling gelezen had. Zij achtte het een van de beste dagboeken die haar over de hongerwinter bekend waren. Wij hebben er echter reeds meerdere die over deze periode handelen en daarom achtte zij het niet verantwoord, de vrij aanzienlijke kosten die aan fotocopiëring verbonden zijn, te maken."

Door een toevallig gesprek waarin wij het kregen over het Zweedse witte brood, dat niet uitgeworpen werd, maar per trein aangevoerd, kwam Anne Biegel met haar Dagboek voor de dag, waarin zij over dit 'hemels manna' schrijft. Voor het eerst worden hier gedeelten gepubliceerd. Hoewel vele passages van dit geschreven document in aanmerking komen, kozen we uiteraard voor die over het Zweedse brood en de Bevrijding in Bussum.

Het Dagboek in zijn totaliteit is een 'document humain' van een diepgelovige vrouw en van onschatbare waarde voor de situatie in de Hongerwinter te Bussum. Op het laatste moment konden de originele blocnotes van het Dagboek nog aan de Verzetstentoonstelling in het Spant toegevoegd worden, waar ze een plaats vonden in de vitrine naast de Oorlogsdagboeken 'Nacht und Nebel' van F.B.Bakels.

Groot is dan ook onze erkentelijkheid voor het publiceren van enkele gedeelten van het Dagboek. Een korte inleiding over de Biegels kon niet achterwege blijven. De bijzondere foto schenkt Anna aan de Historische Kring Bussum.

Bussum Koninginnedag 1985

Marcus van der Heide

27 Februari

Met Tip naar Amsterdam om een verpleegster voor vader te zoeken, op massieve banden heen en terug. Doodvermoeiend, de westenwind blaast je altijd en eeuwig tegen in dit land, waar langzamerhand geen bomen meer zijn omdat ze vielen als brandhout - voor het Vaderland! In de jodenbuurt is uit de leegstaande huizen door het publiek al 't hout uitgebroken om te stoken, zoodat de huizen op in-elkaar storten staan. Daarom worden ze nu van gemeente-wege gesloopt. Het is troosteloos en als je er langs fietst moet je oppassen, dat je geen puin en steenbrokken op je hoofd krijgt. Als ik op de krant kom en iets van mijn bureau wil nemen, vind ik onze redactiekamer vol kinderbedden, die staan te luchten. Een van de menschen is er met zijn gezin ondergedoken. De chaos en rommel op de krant is onbeschrijfelijk. Hoe komt dat ooit weer goed?

Bij mijn vertaal-collega Mevrouw Molanus, die ik een zak sprokkelhout breng voor haar kachelkje (meegesleept achterop de fiets) krijg ik twee sneden van het Zweedsche wittebrood, wat een feestelijk gevoel geeft en naar zoete cake smaakt. De margarine is net boter. Er ligt een in-het-hart-grijpende troost en steun in de Zweedsche vlaggen en de Roode Kruis vlaggen, die de winkel-etalages aangeven, waar de voedselhulp van onze vrienden uit de verte verkrijgbaar is. [.....].

28 Februari

Soms begrijp ik niet, hoe we het uithouden. Ik moet de gedachte terugduwen, dat we ten onder gaan. [1 maart]

2 maart

Ik kijk de brandnetels uit den grond. Versch groen en materiaal voor soep! [3/4 mrt]

5 maart

Vandaag heb ik bij Hogenboom de bonnen ingeleverd voor 't Zweedsche brood en de margarine. We zijn er al dagen prettig door vanbinnen, dat we zoo volop wittebrood zullen krijgen. We redetwisten er dagelijks over, of ieder zijn eigen brood zal krijgen om het naar believen op te eten, of dat ik het, hoewel royaal, zal rantsoeneeren - om er langer mee te doen. [6 maart]

7 maart

We leven in de gedachte aan het Zweedsche brood, dat Dinsdag komt. Men zegt, dat we 't nóg eens krijgen. - Als de Zweden eens konden beseffen, wat er een troost ligt in die handreiking. Maar om dat te beseffen, moeten ze hongersnood gekend hebben en de angst, de nijpende angst voor het voedsel, dat er misschien morgen niet meer zal zijn.

8 maart

Het leven is één jacht : schoonmaken wat vuil is door roet en damp van het stoken met hout en 't branden van stookolie. Vuil maken wat schoon is met het eeuwig eten koken in de huiskamer. Literatuur, kunst, journalistiek, geestesspel, 't ligt in een hoek gesmeten, vertrapt door voedselzorgen: in een hoek geduwd door het gespannen streven om 't lijfsbehoud.

9 maart

Geen brood, want er is geen maalgelegenheid. De geallieerden zijn over den Rijn.- De spanning, die ieder in zich draagt wordt bijna te hevig en uit zich in nog grooter kribbigheid en veel darmstoornissen. [10 maart]

11 maart

De de Vlamingen vragen me op een feestdiner ter eere van den verjaardag van hun Afrikazoon. De laatste blikken zijn er voor geopend : kippesoep, ham, chocoladevlade van

van gecondenseerde melk. De ellende valt even van je af, de luxe tilt je op en geeft je een welbehagen als lang niet gevoeld. En nu gaan we de week in, die zal staan in het teken van het Zweedsche brood. Iedereen verheugt zich er op als een kind. Kwar meent, dat we met Paschen vrij zijn.

12 maart

Bussum lééft in het Zweedsche brood, dat morgen komt.

Liesbeth vertelt, dat er in Amsterdam gezinnen zijn, waar ze hun dooden in den tuin begraven, omdat ze de bonnen dan kunnen houden, Deze groteske wetsontduiking voor één brood en één kilo aardappelen per week!

13 maart

Vanmiddag heb ik bij Hogenboom onze Zweedsche broden gehaald en de pakken margarine. Het was een plechtig moment en toch ook om een brok in je keel te krijgen. Ik heb gedekt met een blauw tafelkleed en daarop de eerste gele crocussen uit den tuin (de Zweedsche kleuren). Het was feest! Ieder kreeg zijn eigen brood en zijn eigen margarine en mocht zoveel eten als hij wilde. Een luxe-souper.

De stemming was feestelijk en goed. Hoe beïnvloedt de stof de geest!

Rein had 's avonds om 10 uur zijn heele brood op.

14 maart

Hoe zalig je zoo verzadigd te voelen met Zweedsch brood, den heelen dag door.

Ondanks spanning en zorgen en vuilnisbelten langs den weg, staan in alle tuinen de crocussen volop in bloei. Ik heb er nog nooit zoo van genoten. De oorlog heeft ons leeren waardeeren wat vroeger vanzelfsprekend was, ieders rijk, zoowel dat der schoonheid als der verzadiging op voedselgebied.

15 maart

Paul komt me na de koffie zeggen, dat Zus de Vlaming een warm bad heeft genomen in water, op 't noodkachelkje warm gemaakt in de waschketel. Het badwater, tweedehands, is nog zoo gloeiend, dat ze vraagt, of ik er in wil! Ik vlieg! Zoo diep heeft de oorlog ons doen zinken. Buur-badwater is voor ons, half vervuilden en weinig verwenden, een wéélde.

We genieten en genieten nog van 't Zweedsche brood. Volgende week weer een gave : een half brood.

16 maart

Een ei kost Fl. 4.50, een flesch van driekwart liter olie Fl. 125.- Wat kan 't schelen. De volgende week krijgen we van het Roode Kruis ieder weer een heel of een half brood.

17 maart

Duitsche vredesvoorstellen! We lachen er om. Het interessert ons meer, dat we zes weken lang een extra Roode Kruis brood krijgen. De brood-situatie is moeilijk. Er is alléén gerstebrood, klef en muf en waar je piepkleine domme sneetjes uit snijdt. Drie maal per week is het te krijgen, met mondjesmaat. Voor ieder brood krijgt de bakker een glimlach.

[18-20 maart] 21 maart Lente. Een oorlogsdag in 1945 :

Als ik om 8 uur de kerk uit wil gaan, ontzettend lawaai van een omlaag gierend vlieg tuig en meteen daarop heftig gemitrailleer. Ik schuil in het portaal voor scherven. Het duurt zoowat tien minuten.

Bosch van Bredius in brand, alle ruiten in de buurt stuk. Clinge Doorenbos gewond.

En hotel Bosch van Bredius was al veertien dagen moffenloos! O, dat afschuwelijke bom metje-gooi spelen van de Engelsche vliegers [...] Zoo'n "fout" heeft Leonore Roebroek en haar gezin alles afgenomen de vorige week [...] Het oudste dochtertje, weg [...].

29 maart

Het extra halve broodje per week, ditmaal van Genève, geeft enorme verlichting. Morgen haal ik het tweede Zweedsche pakket, een half wit brood en een kwart pond margarine.

Rein is den heelen dag er op uit geweest, helemaal naar Bodegraven, om bij de boeren iets te ruilen voor Paschen : boter, kaas of eieren.

Voor een paar klompen en een dozijn parelmoeren knoopjes van moeders hart gescheurd, kreeg hij een half pondje boerenboter en een paar pond kaas! Doodmoe met pijnlijke knieën kwam hij vanavond thuis.

Ons Paaschontbijt heeft méér energie gekost dan het waard is. -

En nu de bevrijding zoo angstwekkend nabij is, lijkt de eetbegeerte aan het luwen. Misschien omdat we het ons al te grijp denken.

30 Maart

Goede Vrijdag vroeger met droog brood was geen echte boetedag. Maar Goede Vrijdag met juist gekregen Zweedsche margarine, die NIET wordt aangeroerd is wel boetedag en laat O.L.Heer zien, dat we Zijn les begrepen hebben .

-.-.-.-.-

BEVRIJDING : 2 mei t/m 6 mei 1945

2 Mei 1945

Vanochtend onder het koken ca. halftwaalf gedreun buiten van bommenwerpers. We rennen de meent op, gelijk met hollend publiek van alle kanten. Pakketten vallen!!!! 't Is niet te beschrijven, wat je voelt, we juichen, we zwaaien met zakdoeken, we zwaaien harder als de stem , die juichen wil en alleen maar een klein schor geluid geeft. De kleine zilveren stippen glimmen in de zon boven de meent, ze zijn al ver weg. Ze hebben eten gebracht, eten, dat we grijpen en pakken kunnen, terwijl de vijand nog in het land is. Tot aan je dood zul je dit ogenblik niet vergeten.

Hermannetje Krijnen komt triomfantelijk met een doos aandragen. "Menu 5" staat er op. Ik betast en bevoel de doos - uit een vrij land! Er is verwarring over de inlevering. Bij wie? Bij de burgemeester zegt iemand en bedoelt de vroegere, natuurlijk niet de NSB man. Bij Krijnen is de Bordes [burgemeester] aanwezig, stram en mager en al gauw stróómt met het publiek, dat in een Koninginnedagstemming is, gemeenteamtensaren en Illegalen toe. Paul heeft gezien, dat een ploegende boer een pakket in den grond stopte (een boer n.b., die zijn buik vol heeft) en met Rein heeft hij later onder het eten het pak uit den grond geprikt en ingeleverd bij Krijnen.

Wat een vreugderoes is er ineens. Hitler dood, zegt het communiqué, geruchten dat Noorwegen en Denemarken ontruimd zullen worden.

Als we om half twee omwassen, wéér gedreun van bommenwerpers. Tip en ik rennen de meent op. Ze vliegen over, telkens zeven tegelijk. We zwaaien met onze omdroogdoeken, die we inderhaast hadden meegenomen. Blijkbaar zijn er meer huisvrouwen van de omwasch weggehoud, er zwaaien veel omdroogdoeken naar de vliegers - en ze vegen ook wel eens langs de oogen.

Bij Krijnen staat paard en wagen, lachende agenten dragen de doozen van de ochtend-vondst naar de kar. In minimum van tijd verdringt iedereen zich om de kostbare pakketten en watertandt boven de resten van uit elkaar-gespatte frujetta, chocolade en lekkende blikjes melk. De grootste partij is in Crailoo neergegoid. Dit meent-strooisel is een vergissing, een gift of een grap, omdat het uit de lucht leuk moet zijn "hungry Dutch" te zien aanrennen.-

Ik geloof, dat we veel blijder zijn dan de morrende joden met het manna en de kwartels. Dit is een sprookje - een oorlog van uithongering, die zóó eindigt.

Doodmoe wordt je van al deze opwinding en er is één overheerschende gedachte: zoo spoedig mogelijk je oude energie en kracht bij te eten. Het voelen weg-ebben van je fut is het allerergste van weinig eten

Zou aan bidden voor Hitlers zielerust een volle aflaat verbonden zijn? Ik doe het, schoorvoetend. Zus G. vindt het nonnig.

3 Mei 9u.30 's avonds

Te moe voor veel geschrijf, deze spanningen zijn slopend. Vanochtend vliegtuigen heel laag over ons heen, ik holde van mijn brandnetelsoep om te kijken, en ik wéét, dat ik er iedere keer van zal moeten huilen. Wanneer wordt het uitgegooide voedsel verdeeld? Het stroomt binnen, ook met schepen nu. Daagsche strijd met de jongens, die alles wat we hebben op willen maken en die ik op hongerrantsoen houd, gezien onze paar kilo aardappelen en tarwe. Van die strijd word je ook zoo moe. Moeder is tegen me, maar zuster steunt me.

Om half zeven 's avonds Tip plotseling thuis uit Amsterdam met het bericht, dat er vannacht een andere bezetting komt!

We mogen tot 9 uur buiten; bij mevrouw Vos, waar ik even heenga, hoor ik 't staartje van de radio, Juliaan en de Koningin in Zuid-Nederland. Verder verheugende berichten, die je doen watertanden over binnenkomend voedsel.

Voor de kou zitten we vanavond in de keuken, waar de kachel weer naar toe verhuisd is sinds eenige weken. We rammelen van de honger. Rein belooft me, me een brood te bezorgen en mevrouw Vos heeft toegezegd, dat ze ons deze laatste dagen zal helpen met aardappelen en boter (Zooals dat door de radio gevraagd is: willen degenen die nog wat voorraad hebben, de tijd tot overbrugging met geallieerd voedsel de uitgeputten helpen) We bakken dus voor ieder een boterham in olie. Zoo maar!! De zuster tracteert op een stukje kaas.

Nacht 4 op 5 mei

na twee glazen champagne en drie gebakken boterhammen.

's Avonds om kwart over acht als we net het bulletin gelezen hebben, dat vol critiek staat op het overleg, gepleegd over "vesting Holland" en de poes spinnend op mijn schoot me wat warmte geeft in de ijskoude, ongezellige thee- en vuurloze oorlogshuiskamer, komt buurman Bob de Vlaming aan het raam tikken, "we hebben gecapituleerd".

Zóó vastgeroemd zitten de scharnieren van het spontaan enthousiasme na talloze ontgoochelingen, dat we aarzelend onze blijdschap te voorschijn laten komen [...]

Een vriend van Rein belt aan en zegt: "hebt u het gehoord, capitulatie van Nederland en Denemarken" Dan gaan moeder, zuster, Paul en ik naar Brom, Fred zit alweer boven aan de radio. Ineens komt hij binnen: "'t Is Waar".

Een gejuich barst los, de jongeren springen en dansen. We rennen weg om ons met oranje te tooien, champagneflesschen komen op tafel. Rein komt over negen aanzetten en vertelt dat hij werd aangehouden door twee moffen, die z'n ausweis vroegen. "Niet noodig", zei Rein, "Sie sind capituliert". Grootte woede der moffen, die snauwden: "ab marsch". Er moet meer champagne zijn. Zit onder den grond vanwege roof-huiszoekingen. Even snel wordt het parket opengebroken, een van de jongens duikt in hemdsmouwen onder den grond stoffige feest-flesschen komen boven. We vieren met z'n twintigen ongeveer (drie buurfamilies) 't feest tot half een, dan na-feest in onze keuken, in slordigen omgang met de zuinig gerantsoeneerde olie en het zielige weekbroodrantsoen. Nu mag alles op, de Canadeezen komen met volop eten!

Ik ga slapen met oranje op mijn nachtpon, een groote oranje strik op de wit baptisten nachtpon met strook, nog uit de huwelijksuitzet van wijlen de grootmoeder van jonge Gust

5 Mei, en eerste Zaterdag van Mei, de dag van Maria van Fatima.

Dag van oranje en bloed, dag van telkens geknot gejuich.

